

ESADE

Joan Ramon Resina

Catalunya al món. Com es lidera la projecció exterior d'una nació sense estat?

Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica

Sessió acadèmica

ESADE • Barcelona

13 de setembre de 2011

Catalunya al món. Com es lidera la projecció exterior d'una nació sense estat?

Transcripció de la sessió acadèmica realitzada el dia 13 de setembre de 2011 a ESADE Barcelona.

Joan Ramon Resina

Lloc de publicació: Barcelona

Edició: Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica

Any d'edició: 2011

En el marc universitari mundial, sovint es dóna un tracte diferencial i específic a l'estudi d'alguns temes que destaquen per la importància del seu contingut o per la rellevància pública. Aleshores, una de les opcions preferents i amb més prestigi és la creació d'una càtedra. Entenem, doncs, que es tracta d'una unitat acadèmica d'excel·lència.

La Càtedra Lideratge*S* i Governança Democràtica d'ESADE es proposa desenvolupar un programa que afavoreixi l'aprofundiment dels interrogants que es plantegen al voltant d'aquesta temàtica. La Càtedra té la vocació de promoure un fòrum de diàleg permanent entre les organitzacions (empreses, administracions, ONG) i els actors (empresaris, directius, representants polítics, socials, cívics, sindicals, etc.) que actualment assumeixen de manera compromesa i responsable els reptes i desafiaments que comporta governar un món global i local a la vegada. Així mateix, vol assumir el repte d'estudiar i promoure formes innovadores de lideratge adequades als nostres entorns complexos.

Són promotors de la Càtedra:

ESADE
Business School

Executive Education

CATALUNYA AL MÓN.

COM ES LIDERA LA PROJECCIÓ

EXTERIOR D'UNA NACIÓ SENSE ESTAT?

Àngel Castiñeira

Bona tarda a tothom. En primer lloc, us voldria agrair que ens acompanyeu en aquest primer acte de la Càtedra Bona tarda a tothom. En primer lloc, us voldria agrair que ens acompanyeu en aquest primer acte de la Càtedra del curs 2011-2012. Si-gueu benvinguts.

En la part introductòria, que serà brevíssima, voldria fer dos èmfasis. El primer serà una presentació temàtica que no necessàriament anticipa el contingut de la intervenció d'en Joan Ramon Resina; el segon consistirà en una brevíssima nota sobre el ponent que avui ens acompanya, nota que anirà una mica més enllà del que diu el currículum que podeu llegir a la invitació.

El títol de l'acte és "Catalunya al món. Com es lidera la projecció exterior d'una nació sense es-

tat". El tema, al meu entendre, té com a mínim cinc abordatges possibles i tots interconnectats. El primer seria de política exterior o clarament d'àmbit polític, i consistiria en el paper de la diplomàcia en els ens (diguem-ne així) subestats. L'expressió *nació sense estat* o *ens subestats*, depèn moltes vegades de la terminologia politològica que es faci servir. En qualsevol cas, la diplomàcia dels ens subestats i la representació dels seus interessos en un entorn global, interdependent i obert com l'actual, sense ser segurament l'especialització d'en Joan Ramon, sí que és una qüestió en la qual hi té experiència i vivències, i que la Càtedra, per altra banda, en altres moments també ha abordat. Tenim un llibre publicat conjuntament a Catalunya que es diu *Catalunya Foreign Affairs*, on es fa un abordatge plural sobre aquesta qüestió. És possible, doncs, que aquesta qüestió aparegui, ni que sigui indirectament.

Hi ha un segon aspecte, que a més a més està tractat per FemCAT i per ESADE, que té a veure amb la importància creixent de la projecció de la marca país, indistintament del país de què parlem. És a dir: podríem parlar d'Escòcia, de Catalunya, d'Espanya, del país que vulgueu, i per tots els casos en l'entorn actual hi ha una consciència clara que les qüestions relacionades amb la marca d'un país i els valors que l'acompanyen influeixen després en aspectes com la reputació, el reconeixement extern del país, el seu grau d'influència, les aliances, la qüestió de l'atracció tant de turisme com també de capital intel·lectual, gent del món de la creativitat i de la innovació, etcètera.

És una qüestió que en l'àmbit de l'empresa és molt conegut, certament, però que en l'àmbit de la projecció dels països és menys conegut. Insisteixo que la gent de FemCAT -i aquí n'hi ha com a mínim dos, que jo vegi- han impulsat aquesta iniciativa, i és

una iniciativa, conjuntament amb una aportació d'ESADE, molt rellevant.

Un tercer tema, i aquest sí que toca de ple les preocupacions i els interessos del nostre ponent, és la qüestió de la diplomàcia i de la marca d'un país però ja no en sentit ampli, sinó restringit al paper de la cultura en aquestes tasques de projecció. Recordeu que la projecció no la fa única ni principalment la cultura; si voleu, la fan molts altres actors i disciplines i la fan també els esportistes i els clubs esportius. Segurament, la major projecció de Catalunya avui en el món és a través del Barça: em sembla que no hi hauria ningú que estigués en contra d'això que dic. Però aquesta tasca també la poden fer les escoles de negocis -ja que som en una-, els cuiners, els artistes, els creadors, els empresaris i les empreses i també els investigadors, perquè de fet, en el camp de la biotecnologia i en diverses ciències tenim gent que està projectant no només la

seva disciplina i la seva especialització, sinó també el nom de Catalunya.

Per tant, d'entre el conjunt d'elements que contribueixen a la projecció d'un país, el ponent sí que ens pot parlar del paper de la cultura, i pot argumentar si aquest és un potencial que estem aprofitant prou, si és un paper que fa de cirereta d'un pastís, és un paper, per dir-ho així, adjectiu, o si és un paper substantiu, central i nuclear pel que fa a la projecció d'un país.

Una quarta dimensió en el debat -després veurem si surt-consistiria a fer una avaluació global de les possibilitats de Catalunya pel que fa al camp de la projecció exterior. És a dir que, estirant d'un fil, en aquest cas el de la cultura, i alhora tenint en compte altres fils, podem fer una mena d'anàlisi DAFO sobre on som, què tenim, amb quines fortaleeses comptem, què no estem fent bé, què podríem fer millor, etcètera.

La cinquena dimensió que podria tenir la sessió d'avui és, pel cas concret de Catalunya i de la seva cultura, en què podria consistir el lideratge de la projecció. Aquí les preguntes serien: ho fem bé? Ho fem millor que el Quebec o que Califòrnia (per posar dos exemples diferents)? Què representaria liderar la projecció exterior d'un país, ja fos des del camp de la cultura o des d'altres?

Per tant, com veieu, jo crec que la sessió té un gran interès per la Càtedra. Primer, significa convidar una persona que ja ha vingut a ESADE en els programes de la Comissió del Doctorat. És una persona estimada, estimada personalment i estimada també institucionalment, que, a més a més, està treballant temes que connecten amb la situació del país i indirectament també amb les inquietuds de la Càtedra, especialment, amb una mena de lideratge que fins ara hem abordat poc i que seria el paper del lideratge de la cultura i dels agents culturals. El fet que avui encetem aquest àmbit d'anàlisi amb en Joan Ramon Resina no vol dir que l'acabem aquí; amb altres po-

nents que ja han passat per aquesta casa, com, per exemple, el periodista Francesc Marc Álvaro, tenim pendent fer una discussió, segurament coral, sobre què representa el lideratge cultural i les seves dimensions. Avui en farem un primer tast aprofitant la presència entre nosaltres d'en Joan Ramon.

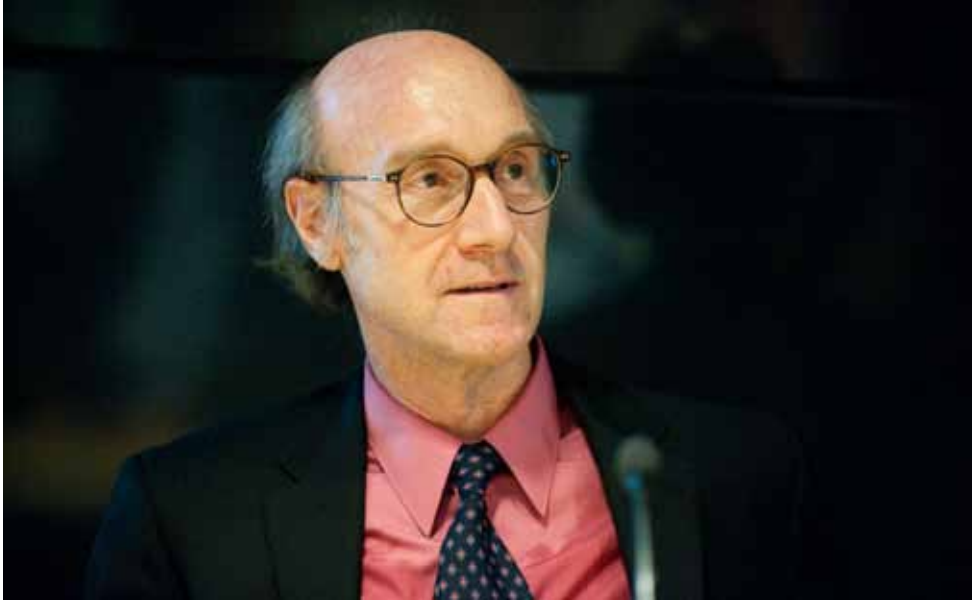
Deixeu-me dir quatre característiques del ponent. Seran totalment subjectives; no pot ser d'una altra manera. Quan parlem d'objectivitat fem referència a objectes i quan parlem de subjectivitat fem referència a subjectes, i, per tant, jo aquí parlaré a partir de la relació que he tingut amb en Joan Ramon, i d'elements que no apareixen al seu currículum, però que em sembla important recordar:

Primer, és un ciutadà nordamericà, però vinculat emocionalment, vitalment i culturalment a Catalunya. Em penso que aquest és un element característic: té una certa llibertat. El fet de la seva ciutadania li permet parlar des d'un punt de distància, al qual després també em tornaré a referir.

Com a mínim -i això ho vinculo amb una segona característica- pot aportar una mirada diferent: té la virtut, i a vegades el defecte, de poder seguir el dia a dia de la realitat catalana sense els nostres prejudicis locals, siguin els que siguin. No dic que no tingui prejudicis. És possible que s'ho miri des d'altres prejudicis, els nord-americans, els universitaris, els californians, etcètera, però en tot cas, la seva és sempre una mirada interessant, perquè veu a vegades coses que nosaltres, ubicats en el melic de la problemàtica catalana, no sabem veure, o no sabem veure prou bé.

Tercera característica, i per mi de les més importants. Em sorprèn, sempre que el tracto, que hi ha en ell una actitud -ho diré en aquest ordre- valenta, rigorosa i radical. Valenta, perquè no tem dir les coses pel seu nom ni defuig l'enfrontament dialèctic, mai; això sí, ho fa amb un argumentari potent i sòlid, i poc condescendent amb els contemporitzadors, amb els ambigus, amb els que no mantenen una coherència

entre el que diuen i el que fan. Aquesta exigència, al meu entendre, no li fa perdre la cordialitat, ni fins i tot la delicadesa en el tracte personal, però en el joc dialèctic pot ser veritablement molt exigent i rigorós, la qual cosa vol dir que s'ajusta al patró exacte del que volem a la Càtedra. Per tant, encara millor que el tinguem aquí.

Aquestes virtuts que en Joan Ramon té amb esereix, poden esdevenir tanmateix defectes de rigidesa quan són vistes no des de la vessant acadèmica, sinó des de la vessant política. Sovint la política és l'art de la martingala, de torturar els principis i les conviccions amb la finalitat de determinats assoliments o fites. Jo crec que en aquest àmbit no es belluga tan còmode com en l'anterior; és a dir, precisament el respecte als principis i les conviccions fa -i aquest és un judici de valor- que en aquest element de la política, en què moltes vegades es tracta de fer negociacions, es trobi més incòmode. Tot i així, ha tingut i té importants

funcions directives, i en aquestes funcions directives està la direcció del Programa d'Estudis Ibèrics a la Universitat de Stanford -en dono fe perquè he estat allà com a convidat- i l'Observatori Català. Aquestes dues funcions directives les desenvolupa, també i al meu parer, des d'un gran domini cultural, lingüístic, internacional i del coneixement profund de les tradicions modernes i contemporànies del pensament. Això és una altra garantia de solidesa. Per dir-ho en clau nostra, en clau de la Càtedra de Lideratges, exerceix una funció directiva tenint visió i projecte. Té idees sobre el que caldria fer i cap a on caldria anar, i això no és poca cosa.

El seu recorregut intel·lectual i professional i el seu bagatge filosòfic li permeten ser clarament un català desacomplexat i un català universal, i combinar, per tant, una doble dimensió -la local i la global- avui difícil de combinar. Jo penso que tot això justifica avui la seva presència a la nostra Càtedra. Joan Ramon,

saps que et dono la benvinguda, no només formal sinó la més afectuosa possible.

Joan Ramon Resina

He de dir que estic absolutament astorat. M'han presentat moltes vegades en contextos ben diferents, però mai m'havien psicoanalitzat en aquestes circumstàncies. Realment brillant. I tant és així que, al marge d'aquestes apreciacions subjectives, potser objectives de veritat, he arribat a pensar: "Me'n vaig, perquè la conferència ja la pot fer ell, plenament."

He d'agradir-te la invitació. El fet de poder ser aquí exactament deu anys després de la primera vegada gairebé és celebrar un aniversari, i estic plenament satisfet de poder adreçar-me a vostès, a més en les condicions, com deia l'Àngel, que tenim avui, climatològiques i esportives.

Segurament no tocaré la major part dels punts que l'Àngel ha anunciat i, encara més específicament, el que ell creu que em pertoca, que és parlar de la cultura. D'això, gairebé no en parlaré. Tampoc parlaré gaire de projecció exterior; sí que en parlaré, però penso que la projecció exterior està vinculada amb les condicions internes del país. Això serà el gruix de la ponència.

El que faré, doncs, serà intentar marcar el recorregut que em dicta el mateix títol de la conferència. Vostès esperen una resposta, perquè el títol de la conferència està formulat en forma de pregunta, d'interrogant, i m'ho he pres al peu de la lletra; per tant, això és el que faré, més bé o pitjor.

A més a més, he de dir que vaig acceptar el repte amb molts dubtes. D'això en són testimonis tant l'Àngel Castiñeira com en Pau Mas, amb els quals vaig tenir una llarga i a vegades una mica difícil -pel meu poc sentit polític- negociació sobre "què és el que voleu que faci: això puc, això no puc". Finalment vaig acceptar aquests termes amb dubtes, i

encara ara em fa l'efecte que he acceptat allò que en deien *mission impossible*, la missió impossible.

Em fa aquest efecte pel que té a veure amb l'acció sobre la qual es planteja la pregunta, l'acció, aquesta acció exterior, aquesta projecció exterior, en la qual se m'ha presentat gairebé com a especialista, quan no en sóc; però molt especialment, el meu escepticisme té a veure amb la proposta que sigui precisament jo que intenti respondre-la, en aquest inici d'una sèrie de conferències que tindran seguiment amb altres ponents.

Jo ja sé que el paisatge institucional en el qual ara ens trobem és una Càtedra de *Lideratges*, i això, d'alguna manera, obliga que la paraula lideratge aparegui en el títol de la conferència. Un altre cop, això no ve definit pel conferenciant, sinó que són les condicions objectives de la meua presència aquí.

D'altra banda, ens trobem en una escola d'estudis empresarials i, per tant, crec que podem considerar com a implícita la convicció, generalitzada en aquesta sala, que els líders a la societat actual són justament els empresaris. Si més no en un país com Catalunya, on es diu, i jo crec que amb bona part de raó, que ha estat la societat civil la que ho ha fet gairebé tot. El que jo ja no sé és si els empresaris són líders pel fet de ser empresaris, o bé si són líders nats, si són persones distingides amb unes qualitats especials, que en una societat diferent a l'actual farien una altra cosa.

Aquesta pregunta no és gratuïta i no la presento de manera irònica, sinó que és molt important plantejar-la. He de plantejar-la, en primer lloc, perquè estaria bé saber si en la societat actual hi ha lideratges alternatius -que és una mica també el que plantejava l'Àngel fa un moment-, i en aquest cas jo, que no sóc empresari ni tampoc lidero cap cosa visible, potser estaria legitimat per ser aquí assegut en aquests moments davant de vostès, per tal de respondre la pregunta formulada en el títol de la conferència.

I, en segon lloc, he de plantejar la pregunta perquè, suposant que ens poséssim d'acord, que arribéssim a un consens i que diguéssim que no hi ha més lideratge que el que genera activitat -una miqueta allò de "no hi ha més cera que la que crema"- i hi afegíssim que parlem d'activitat econòmica, un altre cop jo hauria de plegar veles, marxar i deixar que siguin vostès, els empresaris, els que responguin aquesta pregunta.

Ara, diuen -ja ho deien en llatí: *pecunia non olet*- que el diner no fa olor; no fa pudor. I també s'afegeix molt sovint que el diner no té país. I les condicions polítiques actuals, d'abaixament generalitzat de les fronteres, de fluxos de divises a escala global, d'accelerament de la deslocalització de les empreses i de globalització de l'economia, permeten que qui vulgui i en sàpiga pugui liderar a cor què vols. Però, aleshores, la pregunta seria: com es lliga la iniciativa econòmica amb la idea d'una nació sen-

se estat?, que és l'altra part de la pregunta que se m'ha formulat. Una nació que, a més a més -es dona també per suposat en aquesta pregunta- necessita projectar-se cap a l'exterior, cosa que tampoc és evident. Hi ha moltes altres entitats subestatsals arreu del món que no fan l'esforç que fa Catalunya per fer-se veure a l'estranger.

Bé, totes aquestes són massa suposicions implícites en el títol de la conferència perquè jo ara m'hi pugui posar; d'una manera satisfactòria, sense com a mínim intentar establir un cert ordre en tot això.

En primer lloc, com acabem de veure, per fer negocis avui dia no hi ha pràcticament barreres; certament, les que queden són polítiques i són molt poques; es van tombant de manera progressiva i en molts països ni tan sols existeixen. Les que queden, com dic, cada dia que passa compten menys. Ja veuen per les notícies d'avui, les greus notícies

sobre la situació financera a Grècia, que és evident que ens acostem a grans gambades cap a la fiscalitat única europea.

En segon lloc, si parlem amb propietat, també hauríem de corregir el títol de la conferència, perquè de nacions sense estat no n'hi ha; si més no, Catalunya no n'és una, perquè Catalunya sí que té estat, pertany a un estat. Els empresaris catalans han sabut des de sempre que quan els convé poden recórrer a les institucions d'aquest estat, al Ministeri d'Assumptes Exteriors, al Ministeri d'Indústria o als serveis diplomàtics espanyols, i certament ho fan amb tota normalitat quan necessiten que els resolguin qüestions relacionades amb inversions fora de la Unió Europea; perquè dins de la Unió Europea ja no les necessiten, aquestes institucions, ja que els empresaris del país gaudeixen exactament de les mateixes condicions de joc que els empresaris de qualsevol altre país membre de la Unió.

Una cosa ben diferent és que l'Estat que tenim no representi Catalunya, o com a mínim no la representi en tant que nació. I que no sols no la representi, sinó que faci el possible, i l'impossible moltes vegades, per impedir-ne la projecció. Però això, com se sol dir, ja són figures d'un altre paner.

El primer punt aclarit, doncs, seria que, en el cas de Catalunya, no es tracta de projectar una nació sense estat, sinó que es tracta sempre de fer-ho a contrapeu de l'Estat. I el segon punt és que, tot i que els dos mots comencin per la mateixa lletra, per la lletra N, no s'ha de confondre el negoci amb la nació. Si per obrir o tancar empreses, per aconseguir contractes o per conquerir mercats els líders econòmics ja tenen, ja disposen d'una clau mestra que es diu capital, aleshores la nació pot ser que els resulti superflua, i de fet, sembla que a molts empresaris la nació no els angoixa gaire. Això ho hem sentit, a més a més, molts cops de boca de teòrics, savis de veritat, els savis de la globalització; pensen que les nacions ja són baluernes obsoletes, una requincalla de la història. A mi, però, l'evidència

no em convenç. Que les nacions estiguin a punt de fer mutis pel darrere del teló de la història, doncs ja m'ho diran els que d'aquí una estona marxin a veure el partit de la Champions, o els que hagin reflexionat, ni que sigui cinc minuts, sobre l'horitzó d'intencions i sobretot, els referents històrics de la crida recent de Mariano Rajoy a renacionalitzar Espanya després del 20 de novembre.

Si ens prenem seriosament la pregunta a què jo voldria poder donar alguna mena de resposta, cal començar per reconèixer la diferència que hi ha entre patriotisme i benefici. No vull dir que s'exclouguin, de cap de les maneres, però tampoc que es complementin o es retroalimentin, que una cosa sigui causa de l'altra. Pertanyen senzillament a categories diferents, i encara que els polítics acostumen a dir el contrari -perquè alguna cosa han de dir-, l'economia, de fet, pot anar bé, pot anar molt bé, mentre la nació va cap a enrere, i també pot passar el contrari. Pot passar que es visqui una bonança econòmica i en tots els altres sentits es vagi perdent terreny nacionalment, com ha estat, de fet, el cas en els darrers vint anys. És el que passa a Catalunya des dels anys noranta. I justament ara que ens trobem en una crisi financera de dimensions descomunals, com no n'hi havia hagut cap des de la dècada dels vuitanta com a mínim -i segurament aquesta és més greu, més forta-, ara precisament hi ha alguns indicis de recuperació nacional i, curiosament, sense que encara emergeixin lideratges clars, lideratges que puguin assumir d'una manera desacomplexada la recuperació política.

És curiós, de veritat, i per mi un bon tros irònic, que les declaracions políticament sensibles que han sortit del partit del Govern al llarg d'aquest agitat darrer any i mig, les que han estat més seguides per la gent per detectar quin pugui ser el full de ruta de Convergència i Unió, si és que en té, hagin estat les declaracions de l'expresident Pujol, que segueix essent l'única llum ideològica del partit. Del president Mas, després de la Casa Gran -que va ser un invent forjat en el *think tank* de la Fundació CatDem i que

avui està completament oblidat, ningú en parla, francament, jo no conec cap mena de visió teòrica ni tan sols una mirada d'horitzó històric d'on es pugui desprendre una idea clara, una idea reveladora del país que ell té al cap, i doncs, poc o molt, una política nacional amb uns objectius entenedors, és a dir, amb uns ideals que orientin les decisions tàctiques del dia a dia, més enllà dels desafiaments electorals, pressupostaris i de la gestió. No minimitzo el mèrit d'Artur Mas en aquest terreny, i menys en les circumstàncies actuals, però seria poc seriós pretendre que el lideratge acaba aquí. Liderar un projecte nacional reclama compenetració amb la història del país i una claredat de visió que permeti explicitar la missió imposada per la confluència entre història i destí. Sense aquesta explicitació no es poden sumar les voluntats que donen força executiva al líder, ni es troba l'equilibri eficaç entre diplomàcia i fermesa. Política no és l'art d'aconseguir qualsevol cosa sino el d'aconseguir allò que cal en un moment determinat.

Que Jordi Pujol faci hores extres com a únic líder visible de la política catalana, actualment, diu molt sobre el seu prestigi gens residual, diu molt sobre la profunditat del seu compromís amb el país i diu molt sobre la seva personalitat, sobre la fusió de la seva personalitat amb els destins de Catalunya. Fusió o confusió que de fet li va valdre moltes crítiques durant el seu mandat, però que també, no ho oblidem pas, el va ajudar a esdevenir l'únic president imbatut a les urnes durant tota la democràcia espanyola postfranquista, cosa que té la seva importància. El seu continuat lideratge diu molt sobre la seva indiscutible superioritat respecte dels presidents que l'han seguit en el càrrec. Però aquesta és una situació decididament negativa, no sols perquè posa en evidència l'erosió de la capacitat de lideratge en els altres partits, sinó també perquè Pujol sembla atrapat en l'horitzó del segle XX, en l'horitzó formulat per Cambó amb el lema "Per Catalunya i l'Espanya gran". O hi està atrapat o dubta de poder

sortir-ne amb les garanties de poder arrossegar, al mateix temps, la part influent de la població, és a dir, aquella part que està constituïda primordialment per les elits empresarials i les elits polítiques, que, com acabem de saber per les filtracions a Wikileaks, l'Ambaixada Nord-americana no fa gaire va considerar que eren contràries a tot projecte d'emancipació catalana.

El mateix Pujol, de fet, ho ha confirmat indirectament a la carta oberta que va publicar a *La Vanguardia* el dia 4 de setembre responent a un seu amic empresari -real o simbòlic, no hi fa res- que se suposa que hauria expressat temor per les conseqüències que podia tenir per a la seva empresa una possible deriva independentista a Catalunya. Pujol té ben present l'escàs suport que va rebre la seva política per part de la classe empresarial, una classe, permetin-me que ho digui, nacionalment agnòstica i que sempre ha considerat l'empresa més important que el país, potser perquè ha considerat el país massa petit per a l'empresa. Pujol insinua que una voluntat decidida i convençuda per part dels empresaris durant els seus vint-i-tres anys de govern hauria pogut produir l'encaix de Catalunya amb Espanya que ara aquests empresaris troben a faltar. Ell, Pujol, encara diu que lamenta personalment que aquest encaix no s'hagi produït. Sembla que es resisteix a entendre que, de fet, aquest encaix mai va ser un horitzó creïble, si més no en termes d'una posició nacional catalana. Aquesta voluntat que els empresaris no tingueren durant tot el període de rotatge de l'autogovern, quan es començava a veure que era això de la Generalitat, ara Pujol l'aconsella per reconduir la situació i produir un canvi d'actitud de tot Espanya que el mateix Pujol considera improbable -aquesta és la gran paradoxa- però tanmateix desitjable davant la incertesa de la independència.

I aquí és on començo a dubtar. Pujol és sincer? Es nega, de veritat, a liderar un procés d'emancipació que ell mateix ha reconegut més d'una vegada que ja no té arguments lògics en contra i que, amb els exemples a la mà que ell mateix esgrimeix, els

d'Eslovènia, Estònia, Eslovàquia, ha donat resultats satisfactoris també en el pla econòmic? Per quina raó Catalunya no hauria de seguir el mateix procés? O és que -i aquí he d'atorgar a Pujol un marge de crèdit bastant gran- potser ja ho està liderant? És que potser Pujol ja lidera el procés d'emancipació, proposant a una classe empresarial poruga i neta-ment egoïsta un remei a la por? Perquè Pujol fa una prescripció contra la por.

Tot i que l'objectiu explícit de Pujol, en aquesta carta del 4 de setembre, era capgirar la política espanyola, se'm fa molt difícil de creure que ell encara pugui confiar, malgrat tot, en recuperar l'horitzó plurinacional que ja es va estroncar, que ja es va desfer, que es va esguerrar al mateix inici de la transició democràtica. Més aviat fa l'efecte que Pujol proposi aquest miratge, concentrant-lo en un objectiu immediat, molt difícilment assolible, com és el concert econòmic, a fi d'arrencar a una classe que durant anys ha constituït la vertadera massa inerta del país, de la nació, un compromís ètic i polític, un compromís, amb paraules textuais de Pujol, "no per quedar bé o mig bé -mig bé, però, que no enganya ni els d'aquí ni els d'allà-, sinó amb el risc que aquest compromís pugui comportar". I m'agradaria subratllar la paraula risc. *Risc* és el que suposadament dona sentit a l'activitat empresarial, i és o ha estat sempre la raó per la qual el sistema capitalista concedeix als empresaris la part del lleó en la producció social de la riquesa. L'avantatge dels empresaris en el repartiment prové del fet que se suposa que ells s'han arriescat.

Pujol els diu a aquestes persones: Arrisquin, arrisquin si volen que Catalunya obtingui la part que li pertoca en la distribució nacional de la riquesa; si volen com a empresaris tenir poder i influència a través de les institucions, arrisquin. Això és cambronisme pur, però amb el dubte de si, a més a més, amaga un trumfo a la màniga, un trumfo que seria justament la carta del fracàs pràcticament anunciat del concert. Per això, Pujol insisteix al seu amic en la carta que el temps s'acaba. Cal que el senyor

Esteve es comprometí en aquest darrer tram, en aquest darrer intent de capgirar la política espanyola i es trobi compromès l'endemà del fracàs.

Cal, en altres paraules, que els empresaris superin la seva dependència del mercat espanyol. Aquesta dependència és una fal·lera que ve de l'època dels aranzels; és pur segle XIX. Un cop desaparegut el proteccionisme en el mercat global, l'empresari català ja no té més privilegis en el mercat espanyol que a qualsevol altre mercat. És més, per la mateixa raó que el mercat predomina sobre la ideologia, o potser hauria de dir, precisament perquè el mercat és l'única ideologia operativa avui dia, la por de l'empresari català a un boicot als seus productes a la resta de l'Estat no té gaire sentit, ja que aquest boicot començaria a perdre força i consistència tan bon punt no pogués servir com a eina de coacció. Aquí s'està jugant una partida de pòquer, i el que hi perdrà serà el que primer s'arronsi. És a dir: la

coacció cessarà en el moment en què esdevingui evident que Catalunya ja ha ultrapassat el llindar de l'Estat. No sé si interpreto correctament que la por de Pujol és tant per les conseqüències imprevisibles d'un procés franc i decidit cap a la independència, com per la possibilitat que, si el Govern mai arribés a donar aquest pas, es veuria abandonat per un empresariat i per uns agents socials tebis o directament contraris a la independència. D'aquí vindria la insistència de Pujol en el paper dels empresaris, als quals diu: ara els correspon a vostès jugar fort. Però, jugar fort a quina carta?

Em permetran que reblí el clau. Nació i negoci poden no anar de la mà, sovint no hi van. Hi ha empresaris, i l'industrial al qual es dirigeix Pujol segurament en sigui un, que consideren avantatjós promoure els seus productes o els seus serveis sota la identitat genèrica espanyola, tant a dintre com a fora d'Espanya, i fins i tot a Catalunya. Potser em

diran que aquestes persones, per les raons que sigui, han confós la nació amb l'Estat, i que ara es tractaria senzillament de seguir fent una tasca pedagògica i convèncer-les dels beneficis latents en la promoció de -això que deia l'Àngel- la marca país, de la marca Catalunya; és a dir: vinguin a la marca i en treuran rèdits. Tot plegat seria qüestió de racionalisme econòmic i de demostrar als més tebis que es pot fer alhora país i negoci. Pots ser sí. En tot cas, aquesta és l'estratègia retòrica de Jordi Pujol a la carta que dirigeix a la gent espantada. I ja deu ser veritat tot això, però aquest raonament té un problema, i és que fa dependre la voluntat de projecció d'un factor aleatori com és, en definitiva, l'estat d'opinió subjectiva, un factor que pot variar amb la pujada o baixada de les balances comercials, de la mateixa manera que l'exigència en la negociació de l'Estatut ara fa sis anys pujava i baixava segons les ampolles de cava que es venien en llocs tan particulars com la Comunitat Autònoma de Madrid. Aquí la

força reivindicativa variava segons els saldos dels xampanyistes. Trobo que la voluntat de nació, allò que antigament se'n deia patriotisme, ha de reposar sobre alguna cosa més sòlida i permanent que les balances comercials. Si no, hi ha el perill que el sentit del negoci faci repetir als empresaris actuals, ni que sigui en veu baixa i en *la intimidad*, aquell «mori Catalunya» que un dia va pronunciar amb un gran do de pit el gran industrial que fou don Joan Güell i Ferrer.

No hi ha cap raó perquè el lideratge nacional coincideixi en la persona d'un empresari; un empresari pot ser aquest líder que tots esperem que aparegui. Però, en aquest cas, l'empresa sols seria una modalitat del patriotisme, de la mateixa manera que per a un polític el patriotisme és política, per a un advocat el dret, i per a un entrenador de futbol els trofeus. És a dir, la projecció del país, en tots aquests casos, passaria per oferir al món una

imatge fiable de l'activitat desenvolupada en un àmbit determinat, una imatge que també identifiqui la societat que ha estampat aquesta activitat amb el seu caràcter. O sigui, fer bona feina, però que aquesta feina s'identifiqui com a catalana.

Això vol dir que la pregunta que ens hem fet al començament en realitat és mou en l'àmbit dels valors, i sospito que a l'Àngel ara li sona una campaneta, perquè el dels valors és un dels temes estrella d'ell i d'en Josep Maria Lozano. Però si ara volguéssim parlar de valors amb cert rigor, és a dir, fer-ho bé, em temo que se'ns n'aniria la jornada, i millor no entrar per aquest cantó; a més a més em guanyarien, em marcarien tots els gols.

El que sí que faré, passant-hi de puntetes, són dues observacions. La primera, que si poguéssim postular l'existència de valors absoluts, ja tindríem la major part de la feina feta. És l'agradable situació dels creients: liderar a partir de valors absoluts no és cap problema. El que vull dir és que no és cap problema quan es tracta de destriar quins serien els principis de la conducta a seguir; una altra cosa és posar-los en pràctica. Però, de fet, la pràctica tampoc és un gran problema per als creients, perquè, d'alguna manera, ells compten amb el temps; per ells el temps és un factor positiu, perquè poden deixar-ho en mans de la providència.

Pels que no som creients, en el sentit que no som capaços de sobreposar-nos al relativisme a través de cap revelació, el problema és més greu. No podem creure en la nació fonamentada en la voluntat divina, com feia Verdaguier; ni tampoc podem creure en una garantia ontològica basada en la fe, com feia Torras i Bages per la seva Catalunya, que sols seria mentre fos cristiana. En realitat Torras i Bages creia que Catalunya era feta d'una "substància nacional invariable", i creia en la identitat d'esperit català i esperit cristià, de tal manera que si aquest es dissipava, "quedaria també esvaïda la pàtria". En definitiva, la substància catalana immodificable era el catolicisme, que evidentment podia afeblir-se

o fins i tot perdre's. I si això passava, la pèrdua no admetria la continuïtat d'un sentiment nacional català, tant per la identitat entre el sentiment religiós i el de pàtria com per la convicció de Torras que l'Església garantia l'existència de les regions.

Ja es veu, doncs, que d'aquests dos personatges que eren contemporanis, el capellà rebel i místic era el vertader creient, mentre que el bisbe ja començava amb el principi del relativisme, perquè feia dependre l'existència de Catalunya d'un principi, és a dir, que fos cristiana. O era cristiana o no hi hauria Catalunya.

Aquest relativisme, aquesta aportació d'un adjectiu, d'una condició per a l'ésser de Catalunya, ja introduïa en aquells moments un relativisme històric que després ha fet estralls. S'ha reciclat en incomptables paràfrasis: "Catalunya serà això o no serà, serà allò altre o no serà." Un cop s'ha condicionat Catalunya a l'adjectivació, l'hem tinguda futurista i l'hem tinguda moderna, progressista, multicultural, fins i tot lesbiana, o, més freqüentment, se'ns ha dit que Catalunya és d'esquerres. A causa d'aquest relativisme, Catalunya es veié abocada finalment a l'escepticisme. Incapaç de ser, en el sentit fort del mot, en el sentit existencial de ser, a Catalunya li va entrar vertigen i intentà salvar-se darrerament en el cosmopolitisme, és a dir, en el res. El cosmopolitisme era i és a les antípodes de la projecció exterior d'una cultura, és una mena de forat negre que xucla tot el que tingui un mínim de gravetat, un mínim de cos, un mínim d'essència o d'existència històrica i de presència local. L'experiment cosmopolita de les darreres dècades, el fruit del qual, perdonin, és l'actual Barcelona descaracteritzada i convertida, en alguns indrets, en una fabulosa cambra de *meublé*, doncs bé, aquest experiment i aquesta Barcelona demostren que la cultura -i quan dic cultura em refereixo a la cultura i no a l'exhibicionisme- sols és possible quan les persones estan dedicades a uns principis d'acció i de pensament inqüestionats. Però inqüestionats no vol dir absoluts, i uns principis d'aquesta mena, inqüestio-

nats però no absoluts, per força han de ser limitats. Seran limitats perquè centren l'acció en alguna cosa i, per tant, generen una perifèria i una zona d'exclusions, un exterior de tot el que no entra en l'acció que hem definit; i, per tant, aquesta condició, que és constantment esgrimida contra Catalunya – dient que és excel·lent –, és la condició inescapable per tenir personalitat. D'altra banda, aquesta mena de principis, com he dit fa un moment, no són inatacables, no són absoluts; per tant, han de ser per força vulnerables a la constatació de la seva historicitat i, doncs, de la seva relativitat.

Ja no podem creure en una Catalunya que té un lloc reservat a l'ordre diví, ni tan sols en el concert de les nacions propugnat per Pau Casals al seu famós discurs a les Nacions Unides i que vindria a ser una mena de versió secularitzada de la Providència. Això lamentablement no hi és, no ho tenim, perquè el món no funciona així. Ni tan sols podem

creure en la Catalunya progressista que defensava, entre molts altres, en Pasqual Maragall, i no hi podem creure per una raó molt senzilla, i és que en boca dels maragallistes, i d'altra gent benpensant, el progressisme havia esdevingut un optimisme essencialista i dogmàtic, un absolut. I un absolut que també esdevenia relatiu en confrontar-lo amb altres principis, però que continuava sent tan inqüestionable pels seus defensors i pels seus creients com el principi metafísic de Verdaguer o com la identitat històrica en la doctrina de Jordi Pujol.

La pregunta, doncs, es transforma en aquesta: Hi ha alguna alternativa a l'escepticisme que va penetrar fins al moll de l'os de la societat catalana i la va condemnar a un individualisme desbocat? Perquè, ho hem de reconèixer, Catalunya és altament individualista; el gran problema, per tenir nació i projectar-la, és constituir una coherència de país, tenir un mínim denominador comú.

Hi ha alguna manera de pensar la nació sens que se'ns deixati a l'aire, com advertia Marx en el *Manifest comunista*, és a dir, en el mateix evangeli del progrés? Per respondre aquesta pregunta, sense precipitar-nos dogmàticament ni en la negació ni tampoc en l'afirmació, val la pena de recordar, i em permetran que la citi, la frase completa en què Marx formulà aquest pensament: "Tot el que és sòlid es fon a l'aire, es profana tot el que és sagrat, i l'home es veu obligat per fi a confrontar, amb els sentits ben sobris, les seves condicions reals de vida i les relacions amb els seus semblants."

Potser els sembli una provocació que jo invoqui Karl Marx en una escola d'empresaris. No és la meva intenció provocar. A mitjan segle XIX, Marx anunciava l'adveniment de la societat que un segle i mig més tard Zygmunt Bauman va rebatejar com a societat líquida, i que no és cap altra que la societat global dins la qual nosaltres voldríem ara pro-

jectar, o potser hauríem de dir liquar, Catalunya. Amb aquesta frase, Marx, en realitat, no deia res que no es basés en la seva experiència del trasbals, tant material com cultural i de valors, que suposava en aquells moments la industrialització. En els seus mots també hi ha un adveniment del que després hem anomenat la globalització de la societat. Al seu temps a Occident les societats encara eren nacionals, però Marx tenia una mirada llarga.

A més, per Marx, aquesta mena d'apocalipsi que ell anunciava no era un punt d'arribada ni el final del trajecte, sinó que era l'inici d'una altra espiral dialèctica. Sota la doctrina del progrés, que predicava Hegel, tota la història humana apareixia com un seguit constant de transformacions. Fins a arribar a on? Doncs fins a arribar al moment absolut, que per Hegel era el que ell vivia, aquell en què s'hauria aturat la història. La història s'hauria acabat justament en coincidir la seva plenitud, és a dir, la mate-

rialització completa de la Idea, amb una consciència capaç d'abastar-la; o el que és el mateix, en la coincidència entre objecte i subjecte. Hegel feia així la formulació filosòfica d'allò que deia Goethe en el seu gran poema *Faust*. Gràcies al pacte amb el diable, amb Mefistòfil, Faust pot anar fent bona vida -quasi podríem fer una al·legoria amb la situació actual del país-fins que arriba el moment de passar comptes; és el moment en què Faust considera subjectivament que la seva vida està plena a vessar, i vol aturar el temps: "Ets tan bonic, atura't!"

Per Hegel, això s'havia produït a la batalla de Jena: l'adveniment a Europa de l'ordre napoleònic hauria estat el final de la història, perquè s'hauria conciliat la història amb la idea transcendent. El cristianisme, ja en aquell moment, seria hegemònic com a religió mundial; s'hauria produït la coincidència entre l'ordre terrenal i l'ordre anunciat per l'Evangeli. Ja no hi hauria cap objectiu ulterior i, per tant, la història s'encalmaria en el present.

Marx també creia, d'alguna manera, en un final de la història. La diferència està en que ell no el situava en el seu present, sinó que el posava una mica més endavant, i el situava exactament en l'horitzó de la utopia. Lluny de quallar en aquell seu moment, contemporani amb ell, la història a Marx se li presentava fluida, en perpètua transformació, com un fenomen irreverent davant de qualsevol idea absoluta o sagrada. I, de la consciència d'instabilitat de tot, Marx n'extreia un principi d'acció purament formal, que prenia en consideració el relativisme i per tant en restava inexplorable.

Marx s'adonava de la necessitat d'abandonar l'idealisme i confrontar les condicions de vida reals, però per fer què? Doncs per bastir un nou projecte amb plena consciència de la relativitat dels valors sobre els quals descansaven totes les fases històriques anteriors; la diferència en la fase que començava amb ell era que per primer cop hi havia aquesta consciència que tots els valors sobre els quals havien reposat les societats

anteriors eren relatius i doncs historitzables, i per això havien passat.

Marx volia bastir el nou projecte aplicant-hi el coneixement que cada una d'aquestes etapes anteriors havia estat, del cap a la fi, una creació humana, no divina, i que per tant, no reposava en cap principi metafísic. O sigui que, si Verdaguer havia projectat una Catalunya renaixent, no era perquè aquesta Catalunya fos l'obra eterna de Déu, que Déu volgués la recuperació cultural, primer, i política, després, de Catalunya, sinó perquè era el resultat d'una voluntat humana concertada, tot i que aquella voluntat sols hauria estat possible a través d'una fe religiosa, com la que segons Henry Adams també hauria alçat les catedrals gòtiques el segle XII; la fe en la Verge Maria seria responsable de l'aparició d'aquestes grans estructures. Es veritat que Marx també eleva un principi d'acció a la categoria d'absolut històric: la lluita de classes. Però ara no entrem en aquesta qüestió. El que ens interessa és la delimitació que fa Marx d'un principi de conducta totalment conscient de la relativitat de tots els valors, de la relativitat de qualsevol posició. Ens diu que cal tenir en compte les condicions de vida reals, o sigui, allò que en diem la conjuntura, no les condicions ideals o platòniques. També cal tenir en compte les relacions amb els altres, amb els que no són com nosaltres; o sigui, cal tenir en compte la relativitat de tota pretensió humana.

Bé, ara ja podem reprendre la pregunta inicial, sabent que la nació no és res objectiu, ni tampoc està més enllà de les condicions en les quals aquesta nació, sigui la que sigui, es pot reconèixer ella mateixa i fer-se reconèixer per les altres nacions. Encara seria més exacte dir que la nació és sols un concepte que resumeix aquelles condicions i relacions, i que per nosaltres, ara ja no no pot ser allò que va ser per al vigatanisme, tot i que tampoc seria correcte afirmar que del catalanisme conservador de Torras i Bages ja no en quedi res. Fins i tot les realitats que han estat liquades o, millor dit, liquidades, encara conserven en estat

fluid elements d'allò que havia abans passat per l'estat sòlid. Res no es perd.

I, doncs, què és pot projectar de la realitat catalana en tant que nació sense estat? Considerant-ho, com diu Marx, amb els sentits ben sobris, sense fer-se il·lusions, em sembla que ja no es pot projectar la tradició en tant que tradició. Ni tampoc la modernitat en tant que valor negatiu, és a dir, en tant que antitradició. Al capdavall, qualsevol esforç que es faci per exhibir la realitat catalana, tant si s'ho proposa com si no, sempre manifestarà la seva condició de nació sense estat; i d'això n'hem de ser molt conscients, perquè ens imposa les condicions de qualsevol esforç de projecció. Catalunya sempre apareixerà com una expectativa mancada, com una realitat feta a mitges, com una nació a la recerca d'un esdevenidor que es va perdre en algun racó de la història. Com que això és evident a tothom, i es descompta tàcitament de tota representació del

país, a mi em sembla que és millor no amagar-ho, i sobretot no negar-ho, sinó al contrari, és convenient recolzar-s'hi i projectar Catalunya francament i lleialment sota la perspectiva d'un estat en potència, d'un estat no realitzat, o com a mínim d'una nació que té un horitzó intencional estatal.

Ara que finalment, després d'aquest periple, hem entrat a la qüestió del com, de com s'ha de projectar Catalunya, crec que ha arribat el moment de fer unes observacions de caràcter purament pràctic. Seguint l'admonició de Marx, cal projectar Catalunya en les seves condicions d'existència reals, sense simular una grandesa que el país no té, però també sense l'apocament de tractar-la com la regió que no és.

Quan fem balanç, resulta que la grandesa i la misèria del país són indestruïbles. El pitjor dels nostres dèficits és, sens dubte, la nostra demostrada

incapacitat política, que també faig meua, la fatalitat amb què Catalunya ha emprès històricament el camí de la catàstrofe, i quan ha pres les decisions correctes, que també n'ha preses, ho ha fet dividida i amb la voluntat esmussada, sense realment voler allò que deia que volia.

Però d'aquesta misèria política neix també el miracle de la supervivència, la capacitat extraordinària de tornar del fossar de la història i de refer tossudament un projecte de país una vegada i una altra i una altra. Catalunya podria guanyar-se el respecte de la comunitat internacional si fes conèixer de manera sòbria, sense victimisme, però també sense treure'ls la gravetat que tenen, els fets d'aquesta constant històrica, d'aquesta constant gairebé extinció, desaparició i recobrament, de tal manera que no es pugui ignorar el plet català, el plet permanent que té Catalunya per la seva existència, i de manera que tornin a fracassar els intents de resoldre aquest plet per la via assimilativa, que és el que tornem a tenir ara sobre la taula. Les cartes que estan jugant-se ara decidiran si Catalunya esdevé o no una província espanyola més. La projecció exterior també ens importa en relació amb aquesta emergència política en què ens trobem. Com deia en Pujol al seu amic empresari, el temps s'escola, i és molt important jugar les cartes ben jugades, perquè les condicions actuals no són bones per a Catalunya. La supervivència de Catalunya en un món avui en dia molt poc sensible a les realitats infraestatals dependrà de la simpatia que despertí el plet català. Però el respecte envers el país no es produirà màgicament, a través de la propaganda ni de la retòrica, ni del discurs buit, i encara menys si el plet es tradueix exclusivament en una qüestió de balances fiscals o de competitivitat econòmica vulnerada; això, que és cert, no ens guanyarà la simpatia de ningú. Per això, l'informe de l'Ambaixada nord-americana al Departament d'Estat treia importància al sobiranisme català -que seria una cosa de minories- i remarcava que en realitat tot aquest plet es resumeix exclusivament en una pura reivindicació econòmica.

Per aquest camí certament no podem esperar gaire respecte. La globalització no té mala consciència econòmica: hi ha guanyadors i hi ha perdedors; per tant, si Catalunya és en el sac dels perdedors, ningú vessarà ni una llàgrima. El plet català ha de reposar sobre bases més sòlides, aquelles precisament que l'industrial amic de Pujol posposa sempre a les seves vendes a l'Estat. La dignitat catalana rau, jo diria que exclusivament, en el seu dret a la diferenciació. És per això que importa posar tota reivindicació sobre les bases de l'etnicitat -dic etnicitat, no dic raça- i la cultura. Evidenciar que en depèn la supervivència d'un poble secularment perseguit, l'assimilació del qual, i això ja ho han provat els catalans, no ha suposat mai en el passat, i tampoc suposaria en el futur, la fi de l'anticatalanisme i de l'extorsió. I encara afegiria una cosa que Pujol no gosa dir al seu amic industrial, i és que l'assimilació, que en realitat és la manera gairebé innata d'aquesta classe social de defensar-se de la por que els fa la independència, suposaria pagar l'altíssim preu de la indignitat a canvi d'una tranquil·litat que mai arribarà a tenir el color ni la flaire de la llibertat.

Per això, Pujol recomana a l'empresari arriscar contra la por, que és tant com recomanar l'abandó dels supòsits més arrelats en la psicologia catalana. Però això és ben difícil: parlem d'una psicologia fundada en valors tan exemplars com "no t'emboliquis", "no facis el savi", "no et signifiquis", "deixa que ho facin els altres", exhortacions que tota criatura catalana ha sentit en algun moment de la seva infantesa i que certament són tan lloables des d'una perspectiva materna conscientment o inconscientment assabentada de les ombres històriques que pesen damunt la vida catalana, com són indignes d'un poble que en algun moment ha pogut aspirar a ser lliure. Ens han educat en uns valors utilíssims a la supervivència personal però que ens han incapacitat d'una manera deplorable per la lluita i ens han bloquejat les energies necessàries per al govern.

El respecte dels altres països envers Catalunya, si és que arriba -avui per avui no hi és-, vindrà de

la pròpia convicció, de la serietat del projecte nacional, serietat que implica reconèixer francament l'objectiu d'esdevenir nació, en el sentit fort de la paraula, de comptar entre les nacions reconegudes, que són exclusivament les que han accedit ja a la condició d'estat. I vindrà també, i em refereixo al respecte, de la qualitat del patriotisme –per emprar una expressió grata a Jordi Pujol-, una qualitat, però, que no comença ni acaba en la política. El patriotisme qualitatiu, per mi, es confon amb la qualitat de la feina que cadascú fa en el seu lloc. Això vol dir, certament, que hi ha un patriotisme mèdic i n'hi ha un de legal, un patriotisme empresarial, i un artístic i encara un altre humanístic, un esportiu, etcètera. Jo no entenc per què en aquest país els polítics pretenen monopolitzar el patriotisme, i no entenc per què sempre acaben conferint-se els honors a si mateixos –recentment, la medalla de la Generalitat ha estat concedida a Heribert Barrera, lamentablement tard: és indigne que aquesta medalla li

hagi arribat de cos difunt-. I encara gràcies. Però hi ha molts altres patriotes que mai reben distincions, que no estan ni tan sols a la llum pública, però són els que fan el país. Els polítics actuen com si el país depengués especialment d'ells, quan, al meu parer, la veritat és exactament la contrària, i els polítics, solen aprofitar-se, moltes vegades estèrilment, del patriotisme callat i fruitós de les persones que van teixint dia a dia les relacions que Marx ens recomanava considerar amb atenció.

Una recerca mèdica de primera línia, com es fa a l'Hospital Clínic; unes empreses que innoven i arriben a generar feines de qualitat; uns mestres que mantenen alta l'exigència enmig de la mediocritat generada per la demagogia; uns escriptors –de fet, com és el terreny que conec, puc dir que molt pocs– que dignifiquen l'idioma; uns professors que no han girat l'esquena a unes humanitats lamentablement menystingudes, mal pagades i des-

prestigiades i que encara s'esforcen, malgrat tot, per donar-llis el nivell indispensable perquè algun dia Catalunya pugui ser una nació culta; uns treballadors que encara valoren l'axioma de la feina ben feta; uns funcionaris que se senten servidors públics. Totes aquestes coses i altres d'aquest ordre constitueixen una escala de valors socials que no deixa de ser relativa, i és relativa perquè el mèrit es mesura pel nivell assolit per altres societats. Però per molt que aquesta escala assolida sigui relativa, ens salva del cofoïsm de creure'ns superiors per natura, però també, i això potser encara sigui més important, ens pot salvar de la desesperació i de pensar-nos indefectiblement condemnats a l'epigonisme, a la mediocritat i a la imitació.

El que sí podem projectar, doncs, és un to general del país, i el projectem vulguem o no vulguem perquè el món passa per Catalunya i, a més, hi passa amb una intensitat i una freqüència cada cop més alarmants. No sóc dels que consideren indefectiblement positiva l'allau de persones que cauen damunt del país, i tampoc crec que sigui positiva l'especialització turística de l'economia catalana. Però tot i així, és innegable que els milions de turistes que visiten Catalunya no sols s'emporten unes impressions, no sols s'enduen uns records, sinó que contribueixen ells mateixos, amb la seva presència, a la creació de la imatge global del país, una imatge que de vegades contradia el que nosaltres voldríem projectar, però que no podem descomptar perquè al cap i a la fi també pertany a les relacions amb els altres que Marx ens recomana tenir presents.

En allò que de nosaltres depengui, cal procurar que el to del país sigui el més elevat possible, no per presentar-nos triomfalment com a millors del que en realitat som -i en això tinc experiència: he vist catalans fer aquesta comèdia vanitosa de mostrar el país com en realitat no és-, sinó per intentar ser millors pel fet mateix d'haver de projectar-nos cap a fora. Aquest intent de ser millors precisament perquè tenim espectadors ha estat el meu criteri durant els anys que fa que intento projectar Cata-

lunya a través de l'escenari privilegiat que són les universitats d'elit nord-americanes, on he tingut la sort de treballar.

De vegades em pregunto per què ho he fet, això, durant anys, i per què ho faig encara malgrat els inconvenients que em suposa a títol personal significar-me com a catalanista i com a independentista en un ambient de vegades ben hostil. La meua àrea disciplinar és l'hispanisme, i es miri com es miri, és un terreny en el qual el millor que puc esperar és la indiferència. I certament, treballar amb la indiferència és més fàcil que fer-ho amb l'hostilitat, que també hi és. Però, quan em plantejo per què faig això, la veritat és que no tinc resposta, tret de pensar que dec estar boig. Fer de català en un context hispànic no és una conducta racional, de homo economicus. Hi ha molt d'irracional, hi ha molt d'esperit de contradicció, de voluntat d'anar a contrapèl de la història, d'apostar pels perdedors seculars. Segurament també hi tingui un paper la ràbia per una infantesa malmesa per un sistema injust i una educació desastrosa. Ràbia que, en mi, sols esdevindria conscient molt més tard, en conèixer i profunditzar en les alternatives històriques que van existir però foren decapitades. També hi entra, en tot això, aquella necessitat de salvar els morts de què parla Walter Benjamin a la famosa tesi sisena, i una passió de fidelitat a un país que m'ha donat molt poques alegries, però que encara sento com a meu; la trista, bruta i dissortada pàtria que en els anys de joventut vaig deixar per marxar occident enllà i que a la maduresa he fet mans i mànigues per recuperar, per portar-la allà on sóc jo per tal de fer-la present en els escenaris professionals on la sort o de vegades la necessitat m'han conduït.

L'Àngel ha fet un esbós de la meua tasca com a coordinador de moltes conferències, com a seleccionador de professors visitants, com a director, encara fins ara, del Catalan Observatory a Stanford, com a professor de cultures ibèriques. En aquestes i altres funcions sempre -en això he estat consistent- he procurat presentar el bo i millor de Catalunya sense

fer cas de les pressions o de les seduccions que hagi pogut experimentar en el decurs d'aquesta tasca. Si en aquest esforç he sabut liderar o no, la veritat és que no els ho sabria dir, però m'és indiferent el judici, perquè penso que les inversions de país, a diferència de les comercials, sols donen els seus rèdits molt de temps després del moment en què s'han fet. I això cal tenir-ho sempre en compte.

La projecció d'una realitat nacional, en qualsevol de les seves modalitats -cultural, científica, de recerca, política, econòmica-, no pot ser mai la tasca d'una sola persona. Més quan la realitat a projectar és invisible, com ho és Catalunya a escala planetària. Una de les coses que jo he de repetir constantment en el meu discurs a les institucions d'aquí és que Catalunya no es veu des d'allà. No es tracta tan sols de com ho fem, de quina metodologia seguim. El gran problema és que, vist des d'un altre continent, un país que no és un estat, que no té representació diplomàtica, que pràcticament no té res més que la vessant cultural i que té el mateix estatus que qualsevol província de qualsevol altre país, es veu com un animal molt rar si arriba amb la pretensió de significar-se. En un primer moment podem trobar-nos, com s'ha trobat algun representant institucional català que ens ha visitat a Stanford, fins i tot un degà que pregunta: "Sí, Catalunya. Això on és? És a Llatinoamèrica?" Hem de partir d'aquest fet, que ens redimensiona.

Projectar una realitat invisible, com en aquest cas Catalunya, és una empresa paradoxal. I per resoldre una paradoxa, com ho és la projecció d'una nació que políticament i diplomàticament no existeix, cal imaginació, iniciativa, visió, passió i resistència, que són les qualitats del corredor de fons. Per tant, si hem de guanyar en aquest terreny, no serà com aquesta nit quan guanyi el Barça, sinó que el trofeu el guanyarem d'aquí molts anys. Un país és una cosa molt complexa i el perill més gran per una nació que no és estat, per una nació que queda per sota del radar de la major part d'institucions, és caure en la simplificació. Cal vetllar per no reduir

la imatge de l'aportació catalana a la comunitat internacional als llocs comuns de la correcció política, que a vegades es fa servir amb una gran frivolitat, o a una promoció turística, que sovint es basa en la primarietat d'un clima i unes condicions que ja tenim sense haver d'esforçar-nos; i que, de fet, han conduït a una degradació del territori restringint-lo a la categoria d'espai vacacional, un lloc on l'oci, com el rei Midas, converteix en lúdic tot allò que toca. I cal, sobretot, ser sincers i confessar-nos que aquesta empresa sols deixarà de semblar pretensiosa i absurda als recipients d'aquest esforç de projecció, als nostres interlocutors internacionals, si es manifesta en tot moment que, pel que fa a Catalunya, l'*statu quo* que li assigna el títol d'aquesta conferència, és a dir, l'*statu quo* de nació sense estat, sols és una condició provisional. Hem de deixar clar això: és una pura provisionalitat. I per tant, en un futur que esperem que no sigui gaire llunyà, la pregunta de la conferència la plantejaríem d'una manera ben diferent, i tot aquest discurs que els he deixat anar quedaria obsolet, que és el que jo de veritat desitjo.

Gràcies.

COL-LOQUI

Àngel Castiñeira

Espero que estiguin d'acord amb la meva psicoanàlisi del personatge, malgrat ell mateix. Disposem d'un temps i del privilegi de preguntar i interpel·lar el ponent.

Espero que estiguin d'acord amb la meva psicoanàlisi del personatge, malgrat ell mateix. Disposem d'un temps i del privilegi de preguntar i interpel·lar el ponent.

Josep Maria Cañellas

Molt agraït per la reflexió que ens ha traslladat. Tinc la sensació que, en moltes ocasions, demanar-li patriotisme a l'empresariat pot resultar difícil, però alhora crec que en certes ocasions seria suficient que l'empresariat actués amb normalitat comercial. Posaré un exemple per resumir la qüestió.

En referència a les relacions entre turisme i identitat, és escaient recordar que en els últims anys hi ha hagut avenços en la investigació de l'origen de Cristòfol Colom. Més enllà de la polèmica en si, és evident que, si aquest origen és català, des del món turístic i hotelier seria normal fer-ne un ús, no de nacionalista ni patriòtic, sinó econòmic. Ara que s'ha descobert que a Pals hi havia un port el segle XV, vaig mirar d'anar-hi a fer una visita, però em sembla que només se'n fan dos cops l'any. Dubto molt que altres ciutats del món desaprofitessin les possibilitats econòmiques d'una qüestió com la de l'origen de Colom. Poso aquest exemple per cridar l'atenció sobre un cert constrenyiment psicològic, potser construït al llarg dels segles, que fa que el mateix empresariat del país no vegi determinades oportunitats, ja no dic des d'una òptica ni patriòtica ni nacional, sinó senzillament econòmica. També podríem parlar del valor econòmic de la llengua i d'altres elements.

Joan Ramon Resina

Pel que fa a Colom parlem de la tesi de Jordi Bilbeny, i la trobo força convincent. Però s'ha d'anar amb molta cautela, perquè si no podem dir-ho empíricament, correm el risc de fer un gran ridícul. Això encara ho he vist més clar quan Bilbeny ha sortit amb altres tesis que em semblen molt més problemàtiques, com l'autoria catalana d'*El Lazarillo de Tormes*. Fa un any, en una conferència aquí a Catalunya, una senyora del públic m'insistia -i aquesta pilota vaig mirar de treure-la fora com vaig poder- que també ens havien robat *El Quixot*. En primer lloc, doncs, és important trepitjar terreny sòlid històricament parlant.

En segon lloc, si arribés el cas que efectivament poguéssim demostrar-ho, aleshores també hauríem de tenir molt en compte el condicionament ideològic actual. Quan es va celebrar el cinc-cents

aniversari de la descoberta d'Amèrica, l'aleshores ministre de Cultura espanyol, en Jordi Solé Tura, va publicar un pamflet que a mi em feia sentir vergonya, perquè parlava en termes de "encuentro entre culturas" del que havia sigut una conquesta i una massacre de les poblacions indígenes americanes. S'ha de tenir en compte que, en aquests països, Colom és un personatge molt mal vist. Ha passat l'època en què ser els descobridors d'Amèrica tenia glòria. En els mateixos Estats Units, entre els cercles hispanistes, Colom no és un personatge heroic. No sé si seria diplomàticament interessant ara per a nosaltres poder recupear aquesta personalitat.

D'altra banda, la personalitat de Colom s'explota: a Nova York, cada 12 d'octubre, la comunitat italiana segueix fent les desfildes. Ho fan perquè és la primera relació que troben amb els Estats Units, ja que la d'Amerigo Vespucci no l'han pogut aprofitar.

Però si vostè va a Gènova, s'adonarà que allà no fan gran cosa de Colom. Tenen l'estàtua, diuen que va néixer allà, però no és un factor turístic ni és res que atregui visitants a Gènova. Per tant, no sé si seria realment un element capitalitzable per a l'economia catalana. Al contrari, hauriem d'anar amb compte de no acabar encara pitjor del que estem, sentint-nos a dir: "Ah! Justament, havia de ser català el que va portar aquí la destrucció de les comunitats indígenes!"

Àngel Castiñeira

Una intervenció aquí, si us plau.

Aouatif Stitou

Sóc adjunta a Direcció General de Cooperació i tractològica. Com que a mi el que més m'agrada són les llengües, m'he quedat sobretot amb la qüestió

de com es lidera -aquest verb- la projecció exterior. Són molts els llocs des dels quals no ens veuen i el repte de la visibilitat em porta a preguntar-me quina marca, no en el sentit empresarial, sinó quina "marca catalana" volem exportar? Quina és la imatge que volem donar? Què és el que volem que sigui percebut com el nostre tret o trets distintius? Què podem fer cadascun dels catalans i catalanes que som dins o fora de Catalunya per deixar clara aquesta marca catalana allà on anem, deixant de banda les representacions diplomàtiques que tenen altres nacions que sí que tenen estat? Gràcies.

Joan Ramon Resina

La pregunta és molt difícil, perquè suposa tota una altra conferència. No la faré, però respondré puntualment. Pensin, per exemple, que en el millor dels casos, i això ja és una gran exageració, als Estats Units es podria fer un paral·lelisme

amb Califòrnia. És una comparació demencial pel volum de l'economia californiana comparada amb l'economia catalana, per la capacitat governativa que té com a Estat federal dels Estats Units, per la crisi que pateix Califòrnia, pel nivell i qualitat de les universitats i de la recerca que s'hi fa; és a dir, comparem pomes i taronges. Però en el millor dels casos, es podria arribar a dir que dintre del sistema espanyol Catalunya representa una cosa així com un estat dels Estats Units, i algú podria arribar a empassar-s'ho. Però fins i tot aleshores semblaria estranya aquesta pretensió catalana d'intentar establir relacions diplomàtiques.

Quan ha vist vostè un consolat o una ambaixada de Califòrnia, que té gairebé la dimensió geogràfica d'Espanya? És a dir: els catalans, amb les nostres pretensions, som molt rars vistos des de fora, i encara més quan contrastem les pretensions amb la

realitat del país. Si jo mateix me'n faig creus cada vegada que vine aquí! I marxo sempre amb una depressió considerable.

Abans parlava del turisme. Bé, gràcies a ESADE m'han posat en un hotel comodíssim i molt grat. Però tot el que veig, totes les instruccions, tot el servei, tot és en espanyol; no hi ha una frase en català a disposició dels clients de l'hotel, ni una. Doncs això és el que veu la gent que ve de fora. És a dir: quin país s'està visualitzant dintre de Catalunya mateix?

I fora -fins a on jo puc respondre- tenim el mateix problema. Conec prou catalans que tenen un bon nivell; són empresaris que estan en el circuit econòmic de Silicon Valley, a Califòrnia, fins i tot n'he conegut algun que és un producte d'ESADE. Lamentablement, molts es deixen assimilar per l'estat. És a dir: a vegades fan de catalans, però

també fan d'espanyols. Això vol dir que per a les institucions espanyoles és molt fàcil captar-los, empassar-se'ls, moltes vegades trobes catalans liderant projectes espanyols i, per tant, el que es visualitza és una potència espanyola amb energies catalanes. Una mica com la Roja, on els gols els fan els jugadors del Barça, però és Espanya qui guanya. Aquest, doncs, és l'altre problema que tenim.

A vegades he presentat aquest punt de vista a alguns d'aquests catalans que són a l'estranger; però és molt difícil que ho vegin, perquè, com a catalans que són, tenen l'actitud de "s'ha d'aprofitar tot!". I Espanya sí que sap aprofitar-se de tot.

Àngel Castiñeira

Aquí hi ha una tercera intervenció i després una quarta, seguint l'ordre de les peticions.

Margarita Corominas

Em dedico a la investigació en neurociència i he pogut comprovar la dificultat real de fer visible el país dintre i fora de Catalunya. Resulta tan important com impossible perquè la voluntat de fer visible aquesta diferenciació et converteix en una raresa i a més a vegades sembla que inclús facis una cosa dolenta. Les maneres d'interpretar aquesta voluntat són moltes i depenen de l'interès de cadascun.

Com que això és així de complicat i la realitat és que no existim, a falta d'un estat propi crec que hauríem d'intentar bastir alguna consigna comuna, alguna base, alguna semiinstitució, o un escrit. Hauríem de construir una eina que donés suport a la gent que té la intenció de posar alguna cunya en defensa de la nació, que recolzés les persones o a les entitats i institucions que intenten fer-nos visibles fora de Catalunya.

Joan Ramon Resina

Per mi mateix he dit que a vegades no entenc per què faig el que faig, és a dir, que en la meva conducta en relació a aquestes qüestions hi ha un element irracional. Però em temo que no és el cas per a tothom i que moltes persones actuen amb càlcul. Lamentablement, crec que la feblesa dels catalans a l'exterior és, a vegades, aquesta manca de convicció; és a dir que, si el que es troben sempre són obstacles i negativitat, doncs molts miren d'estalviar-s'ho.

No crec que declaracions o, com deia abans, formulacions retòriques d'identificació catalana serveixin de gran cosa. El que podria servir -però, és clar, això és un desiderat; no sé com es pot posar en marxa aquesta mena de política ni seria jo qui pogués fer-ho- seria premiar la catalanitat. És a dir, els catalans haurien de

començar a guanyar alguna de les partides que juguen. Només si veuen que ser català no implica estar sempre al costat dels perdedors, podria començar a haver-hi alguna cohesió de la catalanitat, cohesió que altres minories importants han tingut històricament. Els jueus, per exemple, fins i tot en els moments que s'han integrat socialment a les societats respectives han tingut sempre un element cohesionador. Tinc infinitat d'amics jueus, i puc donar fe que, encara que siguin seculars o ateus o el que vulguin, mantenen i promouen el seu sentit identitari. I això que tenen estat! Els catalans això no ho hem fet mai.

Per tant, la gran pregunta és: queda algun element de cohesió per als catalans, algun element que pugui arribar a ser tan ferm, tan sòlid que d'alguna manera pugui vèncer les dificultats que la catalanitat, com ha dit vostè molt bé, troba arreu del món? I no tinc resposta.

Si hi penso, tornaria a un dels aspectes que s'han apuntat fa un moment. Després de molt buscar, l'únic element integrador i comú que trobo és la llengua. Però la llengua també està desprestigiada: cal que la llengua guanyi batalles, se l'ha de fer present. Quan es diu "s'ha de prestigiar el català", diria que sí, però la qüestió és com s'ha de fer? I això només es pot aconseguir si el català és una llengua vencedora dintre de la seva pròpia societat.

Una de les coses que procuro des de fa anys és promoure la llengua catalana a les universitats on sóc, i he generat un nombre, jo crec que respectable, de doctors que després són catedràtics i que seran, ells també, fonts de difusió de la cultura catalana. Però és clar, el gran problema que tenim i que tindran ells per atreure les generacions futures és que estan venent un model de país que no existeix en la realitat. Si als estudiants se'ls predica la importància de la cultura catalana, de la llengua catalana, i arriben aquí i ningú la parla, el que troben és la constatació d'un fracàs. I en això penso que estem arribant a un punt que pot ser determinant, perquè la major part dels estrangers que vénen a Catalunya passen per Barcelona i Barcelona és la que dona el to de la catalanitat.

Com invertir la dinàmica actual? No tinc resposta. El que sí que crec és que la resposta passa per un primer moment, el moment que jo reclamava abans, de la sinceritat, de mirar les coses tal com són, de mirar les relacions reals i reconèixer que durant els anys en què tot això ha estat en joc, és a dir, des de l'any 1975 fins ara, alguna cosa hem fet malament perquè ens hagi sortit la jugada tan, tan, tan desastrosa.

Àngel Castiñeira

Una quarta intervenció.

Miguel Ángel Herranz

Voldria expressar, del món de la gestió d'empresa, una preocupació i una visió de futur. He entès que hi ha dues coses que faran forta aquesta percepció

de país o de nació: valors forts i empresariat compromès (o fortalesa econòmica). En un món on es desdibuixen les nacions i el pes es decanta cap als nuclis urbans importants, em preocupa la visió d'un país petit la catalanitat del qual aparegui només a través de la marca Barcelona, tenint en compte, a més, que un informe de McKinsey diu que el nucli urbà Barcelona sortirà l'any 2025 de la llista de nuclis urbans del món amb repercussió important.

Joan Ramon Resina

Sí. Vostè ha esmentat valors, fortalesa econòmica. Jo crec que es deixa el més important, el que d'alguna manera els lliga, que és innovació. En aquesta projecció negativa del futur de Barcelona hi té un paper molt important la percepció que Barcelona ja no innova, és a dir, que és una ciutat que està ancorada en un moment dolç, en un moment dels finals dels vuitanta i dels noranta, que viu dels rèdits d'aquell moment i que els va explotant, però, és clar, alhora els va exhaurint.

Aquest estiu he passat un parell de setmanes a Barcelona. Jo vaig néixer a Barcelona, però fa molts anys que quan vinc al país generalment no m'hi estic, a la ciutat. Per primera vegada en molt de temps hi he passat un parell de setmanes, i a més vivia molt a prop del centre. Vaig marxar-ne absolutament espantat del dia a dia. Per l'espectacle de les Rambles, la brutícia, la qualitat del turisme que arriba. Aquella imatge atractiva, que a vegades era més de llibre -d'aquests *coffee-table books* amb paper de qualitat, etcètera-, va fer molt per atraure molta gent de fora, com també després les imatges distribuïdes per Internet. Doncs es corre el perill de malmetre aquesta imatge prestigiada de Barcelona a través precisament de la sobreexplotació de la imatge i per la incapacitat de canviar-la per una altra.

Cap a on s'ha d'anar? Jo crec que la direcció que ha pres aquesta projecció barcelonina no ha estat la correcta; és a dir, massificar Barcelona és portar-la pel camí de no-retorn que ja va patir tota la costa,

la Costa Brava a partir dels anys cinquanta, i altres trams als seixanta i setanta. En el moment en què la costa està esgotada sorgeix el *boom* de Barcelona, i tot aquell turisme que abans l'evitava, entra a la ciutat i la rebaixa a una mena de Lloret de Mar, o quasi.

En aquest context, la capacitat d'innovació és fonamental. És molt difícil capgirar les coses d'una manera ràpida: no sé si hi serem a temps. Calen idees, cal inversió per canviar aquest model. Però no es treballa en el buit. Es treballa amb la realitat que hi ha, i la realitat que hi ha són uns interessos que ja han penetrat molt profundament i que seran molt difícils de desarrelar. Per tant, podem constatar que la direcció no és bona i que la dinàmica no és bona.

Àngel Castiñeira

Tenim tres paraules demanades. Si els sembla, de moment no en concediré cap més, per ajustar-nos

al temps. Si després veiem que tenim encara alguns minuts, continuarem.

Joaquim Boixareu

Primer de tot, Joan Ramon, felicitats per l'excel·lent conferència, ja que, com sempre, m'encanta escoltar-te perquè sempre dius coses que porten molt valor a la reflexió que aquest país necessita.

Si em permetes, m'agradaria trencar una llança a favor dels empresaris, perquè, sens dubte, quan se'ls analitza es corre el risc de fer un judici de valor general. Ja sé que no és el teu cas...

Joan Ramon Resina

Hauria d'haver-ho esmentat, però m'ha semblat que convenia fer una mirada general.

Joaquim Boixareu

Jo voldria dir que hi ha molts empresaris en aquest país, diria que cada cop més, sobretot els industrials però també de molts altres sectors, que creuen que el seu país i el seu territori és aquest i, per tant, estan profundament arrelats a la seva terra, a Catalunya. Així i tot, dintre dels empresaris hi ha de tot, igual que hi ha dins dels sindicalistes, o dins dels professors universitaris.

La reflexió que volia aportar és sobre la projecció exterior de Catalunya. Crec que una de les coses que ens manca, i l'Àngel Castiñeira ho ha esmentat abans, és la qüestió de la marca Catalunya i de com combinar-la fins i tot amb Barcelona per treure'n un resultat positiu. Sí que penso que ens falta definir una estratègia de país per projectar Catalunya a l'exterior, no només des de l'àmbit polític sinó des de l'àmbit del conjunt de la societat, basant-nos en tots aquells aspectes que Catalunya té d'excel·lència en molts sectors i àmbits que tu has esmentat abans, des de l'esport, la cultura, l'empresa o la recerca. Crec que la investigadora que ha parlat abans també feia una mica aquesta demanda d'una estratègia general de país que ens permeti projectar Catalunya a l'exterior; estratègia que sincerament trobo a faltar.

Joan Ramon Resina

Sí, i hi insisteixo. M'he agafat fonamentalment a la carta de Pujol, i en aquesta carta Pujol dóna per entès que hi ha una massa empresarial que no acaba de decidir-se a favor del país. Però un dels pocs factors que permeten tenir optimisme és comprovar que, efectivament, hi ha cada vegada més empresaris que es decideixen a apostar pel país. No voldria haver deixat una sensació de derrota total... No, ni de bon tros. La partida no s'ha acabat.

Sí, és clar, la qüestió és que cal una estratègia. Aquesta estratègia algú l'ha de coordinar, i ara com ara no tenim grans organitzacions o fundacions dedicades a la projecció exterior; organitzacions que, si estiguessin gestionades d'una manera intel·ligent,

podrien fer com a societat civil o semioficial allò que el Govern directament no fa.

Tu hi eres, el dia de la presentació del llibre *What Catalans Want*, i recordes les meves paraules allà. Em vaig queixar que precisament el Govern ha mig eliminat, no del tot, però sí mig eliminat la projecció exterior a través de les delegacions del Govern, el que s'anomenen les ambaixades. Les ambaixades són importants, però és clar, són importants si, a part d'una tasca de coordinació a vegades purament formal, fan també una feina a llarg termini de projecció política, feina que s'ha de fer amb molta intel·ligència i amb molta cautela.

L'any passat em va venir a veure Andrew Davis, que és el delegat del Govern de la Generalitat als Estats Units, i va viatjar des de Nova York fins a Califòrnia per venir a parlar amb mi, cosa que li vaig agrair. Però de seguida, amb la meua manca de capacitat política i la meua tendència a dir les coses pel seu nom, li vaig dir: "Andrew, m'agrada el que estàs fent, però jo hi veig un problema. El problema és que els polítics americans, el Govern, no és a Nova York, és a Washington; hauríeu de ser a Washington, vosaltres. Si hi ha un lloc on s'ha de fer de *lobby* a favor de Catalunya és en el Congrés nord-americà." I, és clar, això no depèn d'ell. Em va donar la raó. El cas és que, a vegades, es prenen decisions de representació que no són gaire de sentit comú. A Nova York hi ha un món, hi ha el món de Wall Street, un món cultural; és una gran ciutat. Però si es crea una ambaixada, aquesta ha de ser a la capital de l'Estat, ha de ser on són els polítics que tallen el bacallà, ja que en un moment donat, si mai s'arribés a prendre la decisió de declarar Catalunya independent, els suports ens caldrien allà, no a Nova York.

És molt important que no hi hagi gaire gent com jo, que he estat franc tirador durant la major part de la meua vida. Realment no he començat a tenir relacions amb ningú a Catalunya, ni amb institucions ni amb res, fins fa quatre dies. Durant molt de temps he fet feina una mica del tipus "fes el que puguis i ja

està”. És veritat que el suport institucional és molt important. Hi ha hagut un salt qualitatiu en allò que jo he pogut fer des que he tingut suport del Ramon Llull i del Patronat Catalunya Món, si més no durant un temps.

Però hi ha molts catalans que podrien estar més disposats a col·laborar en un projecte comú i a tirar-lo endavant si hi hagués una capacitat d’articulació i un suport a aquesta feina que es fa a l’exterior. És a dir: que hi hagi un ambaixador com l’Andrew Davis és molt important, però si cada català que fa una feina en empresa, en universitats, en recerca, en el que sigui, té consciència de que està treballant per un país, també és un ambaixador. I un esportista, també; però és clar, tenim el cas del Pau Gasol, que prefereix fer d’ambaixador espanyol. En qualsevol cas, si es poguessin coordinar totes aquestes persones, el país resultaria molt més visible i molt més potent del que ha estat fins ara.

Àngel Castiñeira

Penúltima intervenció.

Carles Llorens

Intervinc perquè he trobat una intervenció política que m’ha recordat molt la meua última conversa amb una persona que s’ha citat aquí, i per la qual estic segur que tots sentim un màxim respecte, que és l’Heribert Barrera.

Vaig tenir una conversa amb l’Heribert Barrera el dia 17 de març; recordo la data exacta perquè eren les eleccions a l’Ateneu Barcelonès. Ell, amb la seva crossa, complint la seva obligació d’expresident de l’Ateneu i de soci, va anar a votar. Ens vam trobar al restaurant i vam tenir una conversa. Tant ell com jo devíem tenir la sensació que era l’última conversa que teníem. Havíem

coincidit a la Junta de l'Ateneu i ens teníem una certa confiança.

Les seves paraules van tenir una mica aquest to que he escoltat avui, com d'advertiment a una persona més jove. Va dir-me que això no acaba d'anar bé, que tenim molts problemes: el problema de la immigració -que a ell li preocupava molt, tot i que no de la manera com se'l caricaturitzava-, la qüestió de la consciència nacional, la presència del castellà, el fet de Barcelona... Amb aquesta consciència d'última conversa, jo vaig intentar de transmetre-li una gran esperança de futur, i voldria fer avui el mateix aquí. Jo volia que, si se n'anava, que marxés tranquil, pensant que el país tenia futur; voldria ara també que, si marxés novament als Estats Units, hi vagis pensant que el país té futur.

L'ànim és molt important en aquestes batalles en què estem. L'11 de setembre, els discursos institucionals al carrer em van fer pensar que el país havia fet el tomb, que ha canviat. Dintre del catalanisme ja no hi ha ningú que tingui confiança en una solució espanyola. La consciència nacional està rebrotant per totes bandes. El catalanisme ha perdut tots els complexos. Tu ets el col·laborador d'un diari que es diu *ARA*; és una expressió d'això. Però n'hi ha tantes altres.

Joan Ramon Resina

Molt agraït. Però evidentment ha arribat tard, perquè una de les coses que he dit, segurament abans que arribés -convé remarcar-ho perquè no es pensi que estic *in albis* encara que visqui molt lluny-, ha estat que els processos de bonança econòmica i de bonança de país no sempre són paral·lels, i que així com durant unes dècades hem tingut una bonança econòmica enorme mentre s'anava perdent terreny nacionalment, ara segurament estem en la situació inversa, en què en un moment d'una gran crisi econòmica, com no l'hem viscuda en moltes dècades, l'esperit polític comença a redreçar-se i comença a haver-hi

posicions més sòlides pel que fa al país. Per tant, això ja ho havia admès.

No me'n vaig amb desesperació, però sí que me'n vaig amb escepticisme. Sé que existeix una altra tesi més optimista, i sé que, a vegades i sobretot en qüestions sociològiques i econòmiques, les profecies acaben complint-se justament perquè generen aquella situació de la qual parlen. Estaria d'acord que un to extremadament negatiu i d'escepticisme vers el país podria acabar enfonsant Catalunya, mentre que un to positiu i d'esperança podria tenir algun efecte en el sentit contrari. Ara, és molt important, insisteixo, no perdre una consciència molt clara de les condicions reals. Aquestes indiquen, sí, que una part molt important del que era abans el catalanisme -diguem-ne- regionalista avui dia és plenament nacionalista, és a dir, independentista. Però les xifres són les que són, i ahir a la nit, justament -com que tenia jet lag i no podia dormir vaig encendre la tele-, de matinada van aparèixer en un canal que no recordo les xifres d'utilització social del català. I les xifres d'utilització del català al carrer estan en un 20 per cent. Si parlem del món de la cultura, el 70 per cent dels llibres que es venen a Catalunya són en castellà, en català el 25 per cent i un 5 per cent en altres idiomes. A més, s'haurien de destriar per gèneres perquè sabéssim què és el que es llegeix en català. No sé si es parlava exclusivament de llibres o també hi entrava la premsa. Crec que eren llibres, però, en tot cas, a quin nivell de lectura?, a quin nivell de complexitat?, a quin nivell de profunditat? Són llibres d'autoajuda? Són llibres de cuina? És a dir: quin és el nivell real de lectura competencial en català?

Crec que estem parlant de xifres molt pobres. En tot cas, el que indiquen aquestes xifres és que, pel que fa a la confiança en la cultura, el país està molt malament. Això pot anar en les dues direccions: vol dir que hem de fer un esforç perquè el *tipping point* sigui favorable a nosaltres.

Però no ho farem exclusivament amb discursos optimistes -el discurs del president durant la Diada-, sinó que s'ha de fer partint de la realitat que les coses no estan bé, i que cal fer un esforç enorme perquè vagin veritablement millor.

Àngel Castiñeira

Una última paraula: Mònica Sabata.

Mònica Sabata

Sóc presidenta del FOCIR, la Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment Reconegudes. Jo voldria afegir-me al to optimista que el Carles Llorens apuntava fa un moment. És veritat que mentre no tinguem estat no podem fer certes coses amb facilitat, però, precisament perquè no tenim estat, des de fa molts anys hi ha gent que s'està deixant la pell per promoure la projecció exterior de Catalunya.

Avui veig moltes cares que no són d'empresaris, i crec que podem celebrar, en primer lloc, que ESADE convoqui una conferència per parlar de com es lidera la projecció exterior d'un país i hi vingui molta gent que no som empresaris. A més, i precisament en el to optimista que reclamo, crec que -i lamento no recordar exactament totes les xifres- en tot cas val la pena que recordem a quantes universitats del món mundial s'ensenya català; val la pena que diguem que hi ha 38.000 empreses catalanes que surten a l'exterior; que hi ha 250 entitats que tenen reconeixement exterior, que actuen en xarxes internacionals i europees com a catalanes i que hi ha unes seixanta persones d'aquestes 250 entitats que tenen llocs de responsabilitat dins d'aquestes xarxes internacionals; val la pena que diguem que existeix el Col·lectiu EMMA, que està present a la sala i que està responnent cadascuna de les andanades que ens tiren des de la premsa internacional; val la pena també que recordem l'existència de

l'Institut Ramon Llull, i la del Patronat Catalunya Món, que va promoure uns observatoris entre els quals em sembla que s'hi comptava el dirigit per vostè a Stanford, etcètera.

No tot és com voldríem, és veritat. Encara no tenim un estat. Però també és veritat que hi ha gent que està fent molta feina. Potser ens falta una estratègia comuna: coincideixo amb el que deia en Quim Boixareu. Però també en aquest terreny hi ha moviments i empresaris, societat civil, Turisme de Barcelona, Turisme de Catalunya, etcètera. Ens estem començant a posar d'acord de cara a com podria articular-se una marca Catalunya, que és fonamental.

Per acabar i resumir la meva intervenció, afegiria que si parlem de com es lidera la projecció exterior al segle XXI, val la pena que parlem de diplomàcia pública. Els estats tenen els seus ambaixadors, és cert, però també ho és que les relacions internacio-

nals ja no es fan exclusivament per la via diplomàtica tradicional. Es tracta d'una disciplina seriosa que és estudiada per experts americans exdiplomàtics. Quan ESADE em va suggerir que vingués a escoltar aquesta conferència, la diplomàcia pública és una de les primeres coses que em van venir al cap. M'agradaria saber què en pensa de la necessitat que Catalunya basteixi una estratègia en aquest sentit.

Joan Ramon Resina

Gràcies.

Tots els brots verds de què vostè ha parlat hi són, els coneix tothom i per tant no m'ha semblat que fos prioritari fer aquest recorregut en la meva intervenció d'avui. El que diu vostè és que potser hi ha un índex de convicció, un índex de compromís amb el país una mica superior del que hi havia fa uns anys. Però el país l'ha sostin-

gut la gent des del 1714; per tant, encara que no hi hagués el Patronat Catalunya Món, sempre hi ha hagut algú que s'ha deixat la pell, que s'ha esforçat molt per Catalunya. Com també n'hi ha hagut molta que no. És una idea similar a quan en Quim parlava de necessitat de coordinació, però molt més senzilla, i és que en l'esforç per mantenir el país, la distribució de les forces ha estat sempre molt desigual.

Sobre la diplomàcia pública. Miri, d'aquest Patronat, d'aquest Observatori que ha esmentat en podríem parlar llarg, però ara prefereixo no fer-ho. Justament, una de les activitats que vaig organitzar com a director de l'Observatori va ser una conferència de dret internacional titulada "*New Agents in International Law*". Evidentment, amb el títol ja pot entendre que es tractava de situar com a agents emergents en l'esfera internacional, i entre ells, les nacions sense estat.

Aquesta conferència va estar coordinada també des d'aquí pel Patronat, que va triar una sèrie de professors universitaris catalans per venir a parlar d'aquest tema. Hi havia, convocats per mi, professors de Harvard, el vicedegà de la Facultat de Dret de la Universitat de Buffalo, professors de Stanford, etcètera. Aquesta conferència no va ser un moment per l'optimisme. En primer lloc, el discurs que es va fer des d'aquí va ser d'una timidesa extraordinària. Quan va sorgir, perquè havia de sorgir inevitablement, la qüestió de l'autodeterminació, des de la banda nord-americana es va dir bastant clar que no hi havia rebuig cap a les possibilitats d'autodeterminació catalanes, però sí un gran escepticisme, i deixem-ho en això, en escepticisme. De banda catalana hi havia timidesa absoluta: una mena de "nosaltres no volem saber res de tot això". Si aquestes persones representen en alguna mesura l'enfocament universitari que es fa aquí de la representació del país, cal assenyalar que fins i tot estan per sota del to general d'acceptació que hi ha en el discurs sobre l'emergència de nous agents a escala inter-

nacional. És a dir, que cal molta més empena per poder conquerir aquest lloc que vostè creu que s'ha de conquerir.

Sé que aquí es parla molt de la diplomàcia pública; curiosament, potser molt més aquí que no en altres llocs. Però aquesta diplomàcia pública, si l'entendem bé, per a Catalunya és una necessitat, perquè no té l'opció d'una diplomàcia oficial. Jo crec que el gruix del que he dit és que aquesta diplomàcia la fem els que tenim alguna voluntat de representar el país i a més a més gaudim d'algun tipus de suport institucional, però la fem amb unes limitacions enormes. És a dir: si aquest nivell d'assoliment ens satisfà i creiem que és el que a Catalunya li convé i li basta, perfecte; ara, si tenim una voluntat de representació amb tots els ets i uts, s'ha d'anar a una representació oficial.

Miri, només una anècdota. Hi tinc poc tracte, però alguna vegada he hagut d'anar al consolat espanyol a San Francisco. La darrera vegada que van renovar el cònsol, hi vaig tenir una conversa. No sé si havia nascut a Catalunya o no, però en qualsevol cas estiujava cada any a Calafell. Un senyor que estiuja a Calafell cada any, que coneix Catalunya, però de dir alguna paraula en català ni parlar-ne, aquest senyor no representa Catalunya, sinó el seu Estat.

Què reconeix una institució nord-americana: la diplomàcia pública o la diplomàcia oficial? No en tingui cap dubte: l'única que té pes és la diplomàcia oficial.

I una cosa més. Si es pogués bandejar aquesta diplomàcia oficial i crear una situació paral·lela, encara que no fos oficial, però efectiva, jo ja hi signaria. El que passa és que amb això malauradament no n'hi ha prou, i totes les persones que miren de fer país i de representar-lo a través de diplomàcies paral·leles, acaben passant per necessitat per la diplomàcia real. L'Estat segueix tenint un pes enorme, i li ho dic amb coneixement

personal d'empresaris que creen empreses al Silicon Valley, però no poden treballar amb absoluta independència del consolat espanyol.

Àngel Castiñeira

Hem d'acabar. Deixin-me dir només dues paraules de finalització i comiat.

Deia la Mònica Sabata que l'èxit de la convocatòria d'avui anava vinculat, precisament, a la presència de la societat civil no empresarial. He de dir que, vist des de la part del moderador, l'èxit és parcial; és a dir, estem contentíssims de tenir molt públic de la societat civil no empresarial, però sóc del parer que estaria molt bé que molts més empresaris escoltes-sin el doctor Resina.

Com a segona idea voldria dir que el doctor Resina ha estat enormement interpel·lador per a algunes

de les persones -també els empresaris- que podrien liderar l'esdevenidor del país durant els propers anys. I ha dit una frase que m'obligarà a pensar a fons: "hem de tenir en compte quin serà el compromís empresarial l'endemà del fracàs, del suposat fracàs del pacte fiscal".

Si es donés aquest fracàs, efectivament seria important avaluar bé el compromís empresarial l'endemà. En qualsevol cas, però, l'objectiu de la Càtedra seguirà sent treballar per vincular lideratge i compromís, en els moments i en les circumstàncies que siguin, tal com ho ha vingut fent també abans de l'hipotètic fracàs, és a dir, des de la seva creació fins ara. Aquesta, almenys, és la idea en positiu que el director acadèmic de la Càtedra voldria traslladar-vos avui.

Gràcies al doctor Resina pel seu esforç, i gràcies a tots per acompanyar-nos. Bona nit.

- nº1. GARRIGUES, Antonio; PUJOL, Jordi y GONZÁLEZ, Felipe, (2005); *Europa: la necesidad de nuevos liderazgos*, Barcelona: ESADE.
- nº2. INNERARITY, Daniel (2006), *El poder cooperativo: otra forma de gobernar*, Barcelona: ESADE.
- nº3. VARIOS AUTORES (2006), *Los retos del liderazgo hoy*, Barcelona: ESADE.
- nº4. PIO, Edwina (2006), *Management Gurus: An Indian Soundtrack on Leadership and Spirituality*, Barcelona: ESADE.
- nº5. LONEY, Christopher (2006), *What 21st Century leaders can learn from 16th century jesuits*, Barcelona: ESADE.
- nº6. JENSEN, Michael C. (2007), *A New Model of Leadership*, Barcelona: ESADE.
- nº7. MAS-COLELL, Andreu (2007), *Lideratge i recerca a Catalunya: necessitats i possibilitats estratègiques*, Barcelona: ESADE.
- nº8. PUJOL, Jordi (2007), *Pensar el Lideratge. Què significa ser líder?*, Barcelona: ESADE.
- nº9. BRUFAU, Antoni (2007), *Pensar el Lideratge. Lideratge i Globalització*, Barcelona: ESADE.
- nº10. EABIS (2006), *Cualidades del liderazgo y competencias de gestión para la responsabilidad de la empresa*, Barcelona: ESADE.
- nº11. OLIU, Josep (2007), *Moments de Lideratge. La sortida a borsa del Banc de Sabadell*, Barcelona: ESADE.
- nº12. OLLÉ, Ramon (2007), *Moments de Lideratge. Liderar el canvi en un entorn multinacional i multicultural: el cas EPSON*, Barcelona: ESADE.
- nº13. TERRIBAS, Mònica (2008), *Els lideratges intangibles de l'era mediàtica*, Barcelona: ESADE.
- nº14. CASTIÑEIRA, Àngel; LOZANO, Josep M. (2008), *Pensar el Liderazgo. El valor de los liderazgos*, Barcelona: ESADE.
- nº15. VARIOS AUTORES (2007), *Liderazgos clave en las sociedades avanzadas. Una reflexión desde Cataluña y España*, Barcelona: ESADE.
- nº16. SAUQUET, Alfons (2008), *Pensar el Liderazgo. Organizar y liderar: el qué, el cómo y el cuándo*, Barcelona: ESADE.
- nº17. AGUILAR, Luis F. (2008), *Gobernanza: normalización conceptual y nuevas cuestiones*, Barcelona: ESADE.
- nº18. IMAZ, Josu J. (2009), *Pensar el Liderazgo. Liderazgo político y liderazgo empresarial*, Barcelona: ESADE.
- nº19. MARTÍN MARURI, Ignacio (2009), *Liderazgo adaptativo y autoridad*, Barcelona: ESADE.

- nº20. GOMÁ, Javier (2009), *Ejemplo y carisma*, Barcelona: ESADE.
- nº21. VARIOS AUTORES (2009), *Liderazgos clave en las sociedades avanzadas. ¿Políticos sin ideas, intelectuales sin poder?*, Barcelona: ESADE.
- nº22. TODÓ, Adolf (2009), *Pensar el Lideratge. El lideratge en temps de canvis*, Barcelona: ESADE.
- nº23. JULIANA, Enric; PUJOL, Jordi; VALLESPÍN, Fernando (2010), *La deriva de España y Cataluña*, Barcelona: ESADE.
- nº24. BOTIFOLL, Jordi (2010), *Momentos de Liderazgo. La evolución del liderazgo en la era internet del siglo XXI*, Barcelona: ESADE.
- nº25 VARIOS AUTORES (2010), *Empresa y liderazgo: ¿Qué liderazgos empresariales necesita nuestro país?*, Barcelona: ESADE.
- nº26 SOLANA, Javier (2010), *Pensar el Liderazgo. Liderazgo y Gobernanza en la nueva estructura de la Unión Europea*, Barcelona: ESADE.
- nº27. MAS, Artur (2010), *Moments de Lideratge. Liderar un projecte de país en temps de relleu i canvis*, Barcelona: ESADE.
- nº28. SERLAVÓS, Ricard (2010), *Pensar el Liderazgo. Las competencias en el ejercicio efectivo del liderazgo*, Barcelona: ESADE.
- nº29. ZAFRA, Manuel (2010), *El liderazgo en el ámbito público local*, Barcelona: ESADE.
- nº30. SEVILLA, Jordi; MARINA, José Antonio (2010), *Ética pública y valores para la gobernanza*, Barcelona: ESADE.
- nº31. LOSADA, Carlos (2010), *Pensar el Liderazgo. El entorno cotidiano donde se ejerce el liderazgo*, Barcelona: ESADE.
- nº32. VALLESPÍN, Fernando (2010), *Las consecuencias políticas y sociales de la crisis económica*, Barcelona: ESADE.
- nº33. VARIOS AUTORES (2010), *El liderazgo en tiempos de crisis: La gobernanza de la geopolítica global. Una agenda de cambio económico y social*, Barcelona: ESADE.
- nº34. CRUANYES, Toni (2011), *Tony Blair versus Gordon Brown. Dos lideratges contraposats i en competència*, Barcelona: ESADE.
- nº35. MAS, Salvador (2011), *La direcció d'orquestra: un altre tipus de lideratge*, Barcelona: ESADE.
- nº36. ALEMANY, Salvador (2011), *Moments de Lideratge. Nosaltres juguem la partida, tres paisatges i un relat*, Barcelona: ESADE.
- nº37. RESINA, Joan Ramon (2011), *Catalunya al món. Com liderar la projecció exterior d'una nació sense estat*, Barcelona: ESADE.

ESADE

Per fer consultes o sol·licitar més informació sobre la Càtedra Lideratges i Governança Democràtica, podeu dirigir-vos a:

Pau Mas i Codina

Av. de Pedralbes, 60-62

08034 Barcelona

Tel.: + 34 932 806 162

Fax: + 34 932 048 105

a/e: catlideratges@esade.edu

abertis

Agrollmen

gasNatural
fenosa

Wierfen Group

IZASA

QUADIS

ESADE
Business School

Executive Education